

ENKELE KLINISCH-THEORETISCHE BESCHOUWINGEN ROND EXTREEM PSYCHOTRAUMA EN BALLINGSCHAP

Emmanuel Declercq

GGZ-congres 2018
18.09.2018

ENKELE KLINISCH-THEORETISCHE BESCHOUWINGEN ROND EXTREEM PSYCHOTRAUMA EN BALLINGSCHAP

- De kliniek van extreem psychotrauma en ballingschap nodigt ons uit onze traditionele westerse denkkaders i.v.m. geestelijk lijden te verlaten.
- Deze kliniek kan niet gedacht worden zonder rekening te houden met de “opvang”condities in het nieuwe “gast”land.
- Ze nodigt uit tot een andere positie van de psychotherapeut in de psychotherapeutische ontmoeting.

OVER HET EXTREME VAN HET UITZONDERLIJKE

“Ik denk dat deze rottigheid mij werd toegebracht door deze monsters. Het zijn onbeschrijflijke methodes die ze toegepast hebben. De smerigheid van hun daden kan niet worden weggewassen. Een therapie doen, erover spreken lucht op, maar neemt de smerigheid niet weg. Ik ben er tot op vandaag van doordrongen, want het is niet enkel een verkrachting. Het is iets monstrueus, hun methoden zijn onbeschrijfelijk. Ik kom er tot op vandaag niet van terug. Wat we meegemaakt hebben kunt u zich niet voorstellen. Het vreet aan mij, het komt altijd maar terug, het doorboort mij van binnen. Het woont in mij, het geeft mij rillingen. Ik vraag mij af: welke misdaden heb ik begaan waardoor ik dit heb moeten ondergaan?”
(Mevrouw B)

ENKELE KLINISCH-THEORETISCHE BESCHOUWINGEN ROND EXTREEM PSYCHOTRAUMA EN BALLINGSCHAP

- ▶ Onze klassieke Westerse denkkaders schieten tekort om deze kliniek te bevatten en te theoriseren. Deze kliniek nodigt uit tot het “uitvinden” van “andere” denkkaders. Want:
 - ▶ Kwantitatief onderscheid tussen:
 - ▶ Ingrijpende gebeurtenissen zoals onvoorbereid verlies van werk, beminde naaste, gezondheid, enz.
 - ▶ Gebeurtenissen die vallen onder het “extreme van het dagelijkse” zoals car-jacking, overval, “gewone” verkrachting, enz.
 - ▶ Gebeurtenissen die vallen onder het “extreme van het uitzonderlijke” zoals foltering, verkrachtingen als oorlogswapen tegen bevolkingsgroepen, willekeurige opsluitingen in geheime gevangenissen, enz.
 - ▶ Andere existentiële vraagstellingen bij extreme verlieservaringen.

Wat is extreem verlies? Wat is extreem psychotrauma?

- ▶ Het extreme van de ervaring staat in rechtstreeks verband met de zwaarte van de psychische arbeid bij het proces van zingeving.

“Wanneer ze mijn echtgenote verkracht hebben, wanneer ze hun penis in mijn mond gestoken hebben, dan heb ik gedacht: ik ben niets meer, nul. Vroeger vond mijn echtgenote dat ik een sterke man was. Daar ben ik gestopt een man te zijn voor haar en een vader voor mijn kinderen.” (Mijnheer D.)

Enkele kenmerken van extreem verlies en extreem psychotrauma

- ▶ Het al dan niet tijdelijk verlies van wat Bion en Roussillon ons “denkapparaat” noemen. Want hoe het ondenkbare denken van de onmenselijke barbarij?

“It’s difficult to speak about the problem, how they tortured me. The government says we are a democracy but everyday they kill people. I cannot sleep during the night. How could I sleep? They don’t have religion. They are humans but they don’t act like humans. I don’t know how to think.” (Mijnheer O.)

Enkele kenmerken van extreem verlies en extreem psychotrauma

- ▶ Het verlies van de “goede geïnternaliseerde objecten” (Melanie Klein)

*“Wanneer ik in de oorlog was en de dingen werden mij te zwaar, dan reisde ik in mijn hoofd naar mijn moeder en mijn vader. Op dat moment was dit geen fantasie, ik was op die plaats. Het was een plaats waar er veel natuur was, ik zag het paard van mijn vader, ik zag mijn moeder en mijn vader. Wanneer ik nu naar die plaats wil terugkeren, is er niets meer. alles is verbrand. Er is niet meer het lawaai van spelende kinderen. Dan heb ik zeer veel pijn; Het is geen fantasie, ik ben echt op die plaats. Al het goede in mij is dood.”
(Mijnheer D.)*

Enkele kenmerken van extreem verlies en extreem psychotrauma

- ▶ De fragmentatie van de psychische persoonlijkheid (Ferenczi)
 - ▶ Een ervaring van extreme onmacht en ontredde
 - ▶ Een regressie naar de toestand van de baby
 - ▶ Een vernietiging van het ego
 - ▶ Een auto-destructie van het bewustzijn
 - ▶ Een desoriëntatie
 - ▶ Een gevoel volledig overgeleverd te zijn aan een vreemde wil die zich aan het ego opdringt
 - ▶ Een gevoel te sterven in een afschuwelijke doodstrijd
 - ▶ Een atomisatie van het psychisch leven
 - ▶ Het gevoel in bezit genomen te worden door iemand anders, hetgeen een blijvende psychische verwarring initieert

Enkele kenmerken van extreem verlies en extreem psychotrauma

Hij: Wanneer ik stap heb ik het gevoel dat een ander persoon mij van binnenuit controleert.

Ik : Wie is die persoon ?

Hij : Ik weet het niet. Ik ben bang een negatieve beslissing te krijgen in mijn asielaanvraag. Ik ben bang dat deze persoon mij naar Irak wilt terugsturen.

Tijdens een andere sessie :

Hij : In Irak heb ik mij de woede van Daesh op de hals gehaald. Zelfs hier willen ze mij vernietigen. Voor hen is dit zeer gemakkelijk.

Ik: Neen, dat is niet mogelijk.

Hij: Jawel, ze beschikken over alle mogelijke middelen om iemand te vermoorden.

Enkele kenmerken van extreem verlies en extreem psychotrauma

“Ik geloof niet meer in de goedheid en de rechtvaardigheid van de mensen. Ik geloof enkel nog in de goedheid en in de rechtvaardigheid van God.” (Mijnheer S.)

- ▶ Het verlies van het geloof in de mogelijkheid tot elke vorm van beschaving en mede-menselijkheid.
- ▶ Extreem psychotrauma is een aanval op de intermenselijke band (Bion). Het subject beleeft zich als uitgesloten uit de menselijke gemeenschap.

Deze kliniek kan niet worden gedacht zonder rekening te houden met het proces zelf van verbanning en met de “opvang”condities in het nieuwe “gast”land

- ▶ Het verlies van de “ontische identiteit” (Boszormenyi-Nagy), i.e. wat we betekenen in de ogen van de “belangrijke anderen”, in de ogen van de maatschappij.
 - ▶ Verlies van sociale status
 - ▶ Verlies van huis
 - ▶ Verlies van de identiteit van vader, echtgenoot, moeder, echtgenote, enz.
 - ▶ Scheiding van familieleden en vrienden
 - ▶ Verlies van financieel bezit

Over het verlies van de “ontische identiteit”.

« In mijn thuisland was ik een zakenman. Ik had drie bedrijven, ik had arbeiders die voor mij werkten. Ik verdiende 50 000-60 000 dollars. Ik koos zelf met wie ik omging. Hier, wanneer ik ga eten in het restaurant van het opvangcentrum, ben ik verplicht om te gaan met mensen waarmee ik liever niet zou omgaan. » (Ibrahim, 45 jaar, zakenman die Irak is moeten ontvluchten).

“Wat een psychisch trauma voor mij is? In de eerste plaats, de ontworteling. Ik heb mijn geboorteland moeten verlaten. Nadien is mijn vader gestorven. Het doet pijn dat ik hem niet hebben kunnen bijstaan tijdens zijn laatste reis.” (Mijnheer T., ingenieur en hoger kaderlid in Tchetchenië voor de invasie door Rusland)

Deze kliniek kan niet worden gedacht zonder rekening te houden met het proces zelf van verbanning en met de “opvang”condities in het nieuwe “gast”land

► Over het leven in een opvangcentrum

“Na drie maand verliezen de mensen hun gevoel van verantwoordelijkheid. Ze worden als kinderen die alles kunnen vragen. Bij de minste hoofdpijn willen ze een medicament. Wanneer het gezinnen zijn houden de ouders op ouder te zijn. Soms gebeurt het dat de kinderen de ouders zware verwijten naar het hoofd slingeren. Weinig ouders slagen erin ouder te blijven. Een vader die zelfs geen pen kan kopen voor zijn kinderen, dat zorgt ervoor dat hij zich hulpeloos voelt. Ikzelf had veel vrijheid in mijn land, met mijn echtgenote, mijn kinderen. Ik had mijn eigen studeerkamer. Nu moet ik dezelfde ruimte delen met mijn kinderen. Mijn kinderen hebben mij nooit zo gezien. Ze hadden hun kamer, ik de mijne, waar ze niet mochten binnenkomen uit respect.” (Mijnheer Paul)

Deze kliniek kan niet worden gedacht zonder rekening te houden met het proces zelf van verbanning en met de “opvang”condities in het nieuwe “gast”land

- ▶ Het heersend maatschappelijk klimaat dat ertoe neigt de asielzoeker te verdenken een leugenaar te zijn die wilt profiteren van onze sociale zekerheid, of erger, een potentiële terrorist.
- ▶ De paradox, de “double-bind” in het juridisch discours.
 - ▶ Een discours van bescherming (de manifeste inhoud).
 - ▶ Een discours van controle en wantrouwen (de latente inhoud).

Over de “double-bind” in het juridisch discours

- « Het klimaat is openlijk vijandig. Er is een permanente verdenking van fraude, van misbruik. Voor de asielzoeker is het veel moeilijker want het asielrecht is volledig anders gedacht dan het strafrecht. In het strafrecht is er het vermoeden van onschuld. Het asielrecht werd geschreven vanuit het idee dat elk misbruik moet worden vermeden. Het functioneert volgens het principe “*fraus omnia corrumpit*” (vrij vertaald: de fraude verbreekt alles). Wanneer je over één aspect de waarheid niet heb verteld, dan heb je volgens het asielrecht over alle aspecten gelogen. Het is natuurlijk wel het geval dat sommige asielzoekers proberen te frauderen. Maar als autoriteit die de staat vertegenwoordigt, zou je normaal neutraal moeten zijn en elke asielaanvraag behandelen zonder aprioris. Dit is spijtig genoeg niet het geval. Er zijn rechters die echt functioneren in het “à peu près”, die niet grondig zijn. Ofwel stort je in, ofwel krijg je een burn-out, ofwel word je cynisch. Er is veel druk, ... » (Rechter 1)

Over de psychische impact van een negatieve beslissing

« Since I received that letter, I never sleep good. After five years, sleeping in the streets. You can't stop thinking, today you are here, tomorrow you are sleeping outside, you don't know, it's very difficult... I don't see any chance for me... I am tired to see this emptiness, why continue to bother myself ? »

Over psychotherapie.

“What is there to keep us here? The dialogue” (Samuel Becket, “Endgame”)

- Twee therapeutische assen:
 - ▶ aanbod tot reconstructie van de beschadigde intermenselijke band door middel van de therapeutische relatie ;
 - ▶ ruimte om de traumatische horror te doorwerken en op die manier woorden van zin te vinden voor de absolute zinloosheid.
- Over de positie van de therapeut: de therapeut als “Nebenmensch” (Freud), als nabije naaste. De therapeut als “behulpzame ander” (Ferenczi).

Over de therapeut als “nabije naaste”, “behulpzame Ander”

“In het begin was het gemakkelijker niemand te vertrouwen, bang te zijn. Ik kon enkel op mezelf rekenen en was voortdurend op mijn hoede. Mijn ziel was gebroken in vier-vijf stukken. Wanneer ik naar uw woorden luisterde, dacht ik: wat zegt deze man? Hij is bizar. U hebt mij gezien toen ik wanen had. U hebt gezien hoe mijn ziel bloedde. In de Sovjetunie, wanneer iemand een psychiater raadpleegt, dan is het omdat hij gek is. Nu weet ik dat de psychotherapie een behandeling is. Indien ik dat van bij het begin geweten had, zouden mijn kinderen minder afgezien hebben, want ik zou minder op hen geroepen hebben. In het begin kon ik geen onderscheid meer maken tussen het goede en het kwade. Alles was verward in mijn hoofd. Ik ontmoet u dan. Waarom zou ik mijn hart openen ? U hebt de horror niet gezien, de bombardementen, wanneer we in de kelder moesten schuilen. Ik dacht dat u een dokter was voor de gekken. Hierdoor kon ik mijn mond niet openen. U hebt op alle mogelijke manieren geprobeerd. Soms luisterde ik naar u, antwoordde ik u. Dan heb ik vertrouwen gekregen. Het is zeer moeilijk opnieuw iemand te vertrouwen. U hebt iets menselijks in mij wakker gemaakt, iets dat anderen in mijn land hebben geprobeerd te vernietigen. U bent erin geslaagd mijn ziel te openen en ik heb uw uitnodiging beantwoord. U bent de eerste die mij ertoe gebracht heeft te praten zonder schaamte en zonder angst”. (Mevrouw B.)